

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Христо Илков Христов, преподавател по Право на Европейския съюз в
Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

относно: дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.6. „Право“ (Право на Европейски съюз) на Мартин Ангелов Бъбаров, редовен докторант в катедра „Международно право и международни отношения“ на ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“ с тема на дисертационния труд: *„Свобода на установяване на юридическите лица според правото на Европейския съюз“*.

I. Относно процедурата за защита на образователна и научна степен „доктор“ и

Назначен съм за член на научното жури по процедура за защита на дисертационен труд на тема *„Свобода на установяване на юридическите лица според правото на Европейския съюз“* на Мартин Ангелов Бъбаров, редовен докторант в катедра „Международно право и международни отношения“ на Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ със Заповед № РД-38-660/16.12.2022 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“. С решение на научното жури, прието на неговото първо заседание, съм определен за рецензент по процедурата.

По процедурата е представен дисертационен труд в обем 360 страници, както и шест статии в специализирани научни издания, свързани с проблематиката на изследване, която има дисертационният труд, както следва:

1. статия на тема *„Задължението за публикуване на финансова информация от някои видове търговски дружества съгласно правото на Европейския съюз“*, публикувана в сборник от IV-та национална конференция на докторантите в областта на правните науки, организирана от Българската академия на науките, публикувана в сборник „Научни трудове на Института за държавата и правото“, том X, 2015 г., ISSN на поредицата: ISSN 1314-6459, 468 - 478;

2. статия на тема „*E pluribus unum? Проблеми пред хармонизацията на дружественото право в Европейския съюз*“, публикувана в сборник от V-та национална конференция на докторантите в областта на правните науки, организирана от Българската академия на науките в сборник „Научни трудове на Института за държавата и правото“, том XII, 2015 г., ISSN на поредицата: ISSN 1314-6459, 145 - 152;

3. статия на тема „*Преглед на практиката на Съда на Европейския съюз относно свободата на установяване на юридически лица*“, публикувана в списание „Търговско право“ бр. 1/2018 г., ISBN: 086 168 92, 65 - 87;

4. статия на тема „*Принципът на недискриминация и свободата на установяване на юридически лица в правото на Европейския съюз*“, сп. „Норма“, бр. 8/2018;

5. статия на тема „*Брекзит и свободата на установяване на юридически лица*“ –В: Сборник научни изследвания в памет на доц. д-р Кристиан Таков, УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2019, ISBN: 978 954 07 4746 0, 495 – 507;

6. статия на тема „*Проблеми в приложението на чл. 137, ал. 4 и ал. 5 от Търговския закон в контекста на правото на Европейския съюз*“, -В: Liber Amicorum в чест на доц. д-р Юлия Захариева, УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2020, ISBN: 978 954 07 5051 4, 435 - 458.

Представеният дисертационен труд и публикациите в специализирани научни издания отговарят на формалните изисквания за провеждане на процедура за защита на дисертационен труд за присъждане на образователната и научната степен „доктор“, според действащата по отношение на процедурата законова и подзаконова нормативна уредба, както и на изискванията на Правилника за реда и условията за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

II. Относно докторанта, изготвил дисертационния труд

Мартин Ангелов Бъбаров е завършил средно образование в Националната гимназия за древни езици и култури „Константин-Кирил философ“ през 2007 г. и висше образование по специалност „Право“ в Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 2012 г.

През 2014 година е приет за редовен докторант в катедра „Международно право и международни отношения“ на Юридическия факултет, като предвид на

спецификата на избраната тема за дисертационен труд, за негови научни ръководители са определени проф. д-р Николай Натов и доц. д-р Анета Антонова.

През 2018 г. е отчислен с право на защита.

Наред с работата си по подготовка на дисертационния труд, след спечелен конкурс за заемане на академичната длъжност „асистент“, Мартин Бъбаров е назначен за редовен асистент в Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ и води семинарни занятия по „Право на Европейския съюз“, считано от академичната 2016/2017 година насам, като през академичната 2017/2018 година е водил и семинарни занятия по дисциплината „Международно частно право“. През академичната 2018/2019 г. е представил лекционен курс по „Международно бизнес договаряне“ в магистърска програма „Международни бизнес отношения“ на Юридическия факултет на Софийския университет.

Мартин Бъбаров участва активно в научно-изследователската дейност на катедра „Международно право и международни отношения“, като осъществява ценен принос в реализираните от катедрата научни конференции и научно-изследователски проекти. Приносът му е решаващ и в дейността на Кръжока по право на Европейския съюз, организиран от катедрата.

В рамките на ангажиментите си извън Софийския университет Мартин Бъбаров трайно проявява каузално отношение и ангажираност, свързани с различни граждански инициативи и проекти в материята на правото, в частност, свързани с проблеми на гражданското, търговското право, правото на Европейския съюз и върховенството на правото в България.

III. Относно представения дисертационен труд

1. Представеният в процедурата за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ дисертационен труд се характеризира с ясно определена тема и е посветен на актуална и значима проблематика на изследване. Въпреки че отделни елементи от изследваната проблематика са били предмет на по-ранни научни търсения в българската доктрина на правото на Европейския съюз, на международното частно право и на търговското право, до настоящия момент не е налице цялостно и изчерпателно изследване на свободата на установяване на юридическите лица в правото на Европейския съюз, поради което представеният дисертационен труд несъмнено представлява научна новост за българската доктрина. От друга страна, макар да съществува богат набор от научни изследвания на свободата на установяване в доктрината на други езици, като английски или френски език, развитието на юриспруденцията на Съда на ЕС и обстоятелството, че липсва изчерпателна хармонизирана уредба на установяването на дружества, предпоставят динамика на разглежданата проблематика, която придава актуалност на направеното изследване.

2. Изследването е насочено към това да даде отговор на един централен въпрос – доколко действащата в рамките на Европейския съюз правна уредба гарантира ефективното упражняване на свободата на установяване на юридическите лица търговски дружества и приравнени на тях субекти. С представеният дисертационен труд Мартин Бъбаров дава убедителен отговор на този въпрос чрез развитата и обоснована научна теза относно съществуването на дефицити в правната уредба и юриспруденцията на Съда на ЕС по свободата на установяване, което определя необходимостта от приемането на нова законодателна уредба на Съюза, която да осигури ефективното прилагане на свободата на установяване чрез единен критерий за определяне на приложимото право към юридическите лица и единна процедура по преместването им между държавите членки на ЕС. Научната теза на дисертационния труд е разгърната и проведена чрез внимателно формулирани и кохерентно свързани ключови идеи, отразени в отделните структурни части на изследването.

3. Изследването почива на умело използване на общите научни методи на анализа и синтеза, дедукцията и индукцията, както и на анализ чрез специфичните формалнологичен, исторически, нормативен, телеологичен, системен и сравнителноправен метод.

4. Дисертационният труд има ясна и логична структура, която способства за постигане целите на изследването.

В глава първа е осъществен общ анализ на свободата на установяване, като е изяснена нейната същност като един от основните елементи, на които почива Вътрешният пазар на Европейския съюз, отграничена е от другите свободи на движение във Вътрешния пазар, които тангират с нея и са очертани специфичните ѝ проявления при юридическите лица – търговски дружества и приравнени на тях субекти. Като особени ценни елементи на изследването в тази глава могат да се посочат анализът на достиженията в процеса на хармонизация на дружественото право на равнището на ЕС (стр. 71-95 стр.), както и сравнителният преглед на законодателството в САЩ с оглед на предполагаемият риск от проявление на ефект „Делауер“ в Европейския съюз.

Предмет на изследване в Глава втора са основните изисквания, предвидени в Договора за функциониране на ЕС с оглед осъществяването на свободата на установяване. От съществено значение в тази част на дисертационния труд са елементите на анализ, свързани с изискванията за премахване на дискриминацията при достъпа до пазара и упражняването на икономическа дейност (125-157 стр.), както и изясняването на практиката на Съда на ЕС относно еднакво приложимите пречки пред свободата на установяване (т.нар. „доктрина за достъп до пазара“),

осъществено в стр. 158 до 192. Особено внимание заслужава и задълбоченото изследване на уредените в Договорите и признати в практиката на Съда основания за прилагане на допустими изключения и ограничения в прилагането на уредбата на свободата на установяване (стр. 196-228).

Като най-ценна част на проведеното докторско изследване несъмнено може да се определи глава трета, която засяга специфичния за юридическите лица проблем на установяването, свързан със значението на преместването на седалището за упражняването на свободата на установяване. В тази част задълбочено е разгледано как се отразяват в полето на свободата на установяване на дружества особеностите на методите за определяне на приложимото право към дружествата и различните разрешения, възприети в това отношение между държавите членки на ЕС. Анализирани са относимата практика на Съда на ЕС, свързана с преместване на седалището и прехвърляне на дейността на дружествата от една към друга държава членка на ЕС, като особен акцент е поставен върху формите на трансгранични преобразувания (252-295 стр.). Интерес представлява и анализът, фокусиран върху новата уредба на презграничните преобразувания на дружества, закрепена в Директива 2019/2121/ЕС. Накрая, като значим приносен момент убедено следва да се оцени и изведената аргументация относно необходимостта от приемане на законодателен акт на ЕС, с който да се преодолеят дефицитите относно определяне на приложимото право при упражняване на свободата на установяване чрез преместване на седалището и дейността между отделните държави членки на ЕС (стр. 316-328).

5. Изследването на Мартин Бъбаров се характеризира с много богат и умело използван научен апарат. Дисертационният труд почива на широк кръг от научни източници на български, английски, френски, италиански и немски език. За целите на изготвянето на докторската си работа Мартин Бъбаров е използвал всички относими източници на нормативна уредба в правото на ЕС и международното частно право, както и близо 300 решения на Съда на ЕС и заключения на генералните адвокати в Съда на ЕС. Дисертационният труд прави впечатление с коректно цитиране на използваните научни и нормативни източници, както и на юриспруденцията на висшата интеграционна юрисдикция.

6. В обобщение като основни приносни елементи на проведеното изследване могат да се определят:

- анализът на достиженията на правото на ЕС в процеса на хармонизация на дружественото право на равнището на ЕС, както и сравнителният преглед на законодателството в САЩ с оглед на предполагаемият риск от проявление на ефект „Делауер“ в Европейския съюз;

- изясняването на изискванията за премахване на дискриминацията при достъпа до пазара и упражняването на икономическа дейност, както и изясняването на практиката на Съда на ЕС относно еднакво приложимите пречки пред свободата на установяване;
- анализът на въпросите, свързани със значението на преместването на седалището за упражняването на свободата на установяване и формите на трансгранични преобразувания на дружества;
- обосноваването на необходимостта от приемане на законодателен акт на ЕС, с който да се преодолеят дефицитите относно определяне на приложимото право при упражняване на свободата на установяване чрез преместване на седалището и дейността между отделните държави членки на ЕС.

7. Отвъд многото достойнства, които извън всякакво съмнение разкрива представеният дисертационен труд, като критична бележка бих споделил, че по-подробният анализ на проблематиката на европейските дружества и в частност, на въпроса, необходима ли е нова форма на европейско дружество, насочена към нуждите на малкия и средния бизнес (например в контекста на проекта за Европейско частно дружество/Societas Privata Europaea), би направил представеният докторски труд още по-убедителен и ценен за българската доктрина.

8. Представените допълнително шест статии в проблематиката на изследването разглеждат задълбочено различни аспекти на европейската уредба, свързана със свободата на установяване, илюстрират мащаба на проведеното изследване и потвърждават изключително широките познания в областта на правото и качествата на умел правен изследовател, които Мартин Бъбаров има.

9. Представеният за целите на процедурата автореферат включва: обща характеристика на дисертационния труд; представяне на предмета, на научноизследователската теза, на целите и задачите на проведеното изследване; описание на използваната методология; резюмирано изложение на отделните съставни части на труда; представяне на основните приноси и списък с публикациите по темата на дисертацията. Представеният автореферат отговаря на изискванията за форма и съдържание и отразява точно научните и научно-приложните приноси на докторския труд.

IV. Заключение

Като се има предвид изложеното по-горе в качеството си на рецензент по процедурата за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално

направление 3.6. „Право“ на Мартин Ангелов Бъбаров, редовен докторант в катедра „Международно право и международни отношения“ на ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“, с тема на дисертационния труд: *„Свобода на установяване на юридическите лица според правото на Европейския съюз“*, мога да направя следното заключение:

1. намирам, че представеният труд и научни публикации доказват, че Мартин Бъбаров има задълбочени научни познания и способност за самостоятелни научни изследвания;

2. изразявам категорично положителната си оценка за представеният за защита дисертационен труд;

3. считам, че той отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ за получаване на образователната и научна степен „доктор“, както и на относимата уредба от Правилника за реда и условията за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Софийския университет „Св. Климент Охридски“;

4. предлагам на членовете на научното жури по процедура по защита на дисертационен труд по Заповед №РД-38-660/16.12.2022 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ на Мартин Ангелов Бъбаров да бъде присъдена образователната и научната степен „доктор“ в област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.6. „Право“ (Право на Европейския съюз).

София, 28.02.2023 г.

доц. д-р Христо Христов